

**Verlag bijeenkomst 3 omgevingsraad Windpark Papenslagweg**

**Datum:**

7 november 2023.

**Locatie:**

Kulturhus 't Kruispunt in Laren.

**Aanwezigen:**

Vijf omwonenden.

Ambtelijk vertegenwoordiger van gemeente Lochem.

Maarten Delen namens LochemEnergie.

Alies Kottelenberg en Herbert Langeler namens Walow BV.

Harld Schuldink en Matthijs Oppenhuizen namens Pure Energie.

**Wijze van verslaglegging**

Vooraf is een agenda gedeeld die ook in een presentatie is verwerkt. Deze presentatie wordt tijdens de bijeenkomst doorgenomen en als agenda gebruikt. De presentatie is als bijlage bij dit verslag gevoegd. Dit verslag beschrijft vooral de vragen en opmerkingen die zijn gemaakt door de aanwezige omwonenden, reacties van de initiatiefnemers daarop en gemaakte afspraken. Het verslag volgt zoveel mogelijk de structuur van de agenda/presentatie. Vragen en opmerkingen staan eerst genoemd. Reacties van de initiatiefnemers hierop staan achter de zwarte pijl →.

De voorgestelde agenda is in principe akkoord. Wel wil een omwonende een punt bespreken naar aanleiding van de vorige bijeenkomst van de omgevingsraad. Afgesproken wordt dat dit wordt toegevoegd aan het agendapunt Mededelingen.

Een omwonende vraagt aandacht voor het onderwerp planschade. Daar heeft hij eerder aandacht voor gevraagd, maar ziet het nu niet op de agenda. Aangegeven wordt dat dit onderwerp in het document met de benodigde onderzoeken staat dat vanavond wordt besproken.

**1. Mededelingen**

1. De initiatiefnemers hebben enkele mededelingen (zie presentatie). Omwonenden geven aan het jammer te vinden dat de ambtenaren van gemeente Hof van Twente niet hebben gereageerd op de vraag van de omgevingsraad om als toehoorder aanwezig te zijn. De ambtelijk vertegenwoordiger van de gemeente Lochem die wel aanwezig is, zal de ambtenaren van Hof van Twente nog een herinnering sturen. Naar aanleiding daarvan vraagt een omwonende of de ambtelijk vertegenwoordiger van Lochem op persoonlijke titel aanwezig is bij de omgevingsraad of namens de gemeente? Zij antwoordt dat zij hier is namens de gemeente, maar nadrukkelijk als toehoorder met als doel uit eerste hand te horen wat er in de omgevingsraad wordt besproken.
2. Een omwonende brengt het punt ter sprake dat zij graag wil benoemen naar aanleiding van de vorige bijeenkomst van de omgevingsraad. Zij geeft aan geen opmerkingen te hebben op het verslag, maar dat er mensen zijn in de omgeving die denken dat de elektriciteit van de windmolens rechtstreeks aan de omgeving wordt geleverd. Terwijl in de vorige bijeenkomst is geconstateerd dat de elektriciteit wordt geleverd aan het elektriciteitsnet en dus niet rechtstreeks naar bijvoorbeeld woningen of bedrijven in de omgeving gaat. Zij geeft aan dat dit komt door een passage op onder andere de website van het windpark, waar staat dat de windmolens circa 48 procent van het totale elektriciteitsverbruik in de gehele gemeente Lochem kunnen opwekken. Volgens haar kunnen mensen dat op een andere manier

uitleggen. In de vorige bijeenkomst is gevraagd dat aan te passen, maar de omwonende geeft aan dat het antwoord van de initiatiefnemers daarop afwijzend was. Dat vindt zij niet goed. Als de initiatiefnemers transparant willen zijn zoals ze zeggen te willen zijn, moeten zij volgens deze omwonende ook kritisch naar hun eigen teksten kijken. Dat de initiatiefnemers dat naar aanleiding van de vorige keer niet deden, heeft er volgens deze omwonende toe geleid dat andere omwonenden vanavond niet aanwezig zijn. Volgens haar denken zij: 'als de initiatiefnemers dit niet doen, waarom zouden zij dan wel transparant zijn over de onderzoeken die moeten worden uitgevoerd?'. Daarom vraagt de omwonende de initiatiefnemers nogmaals om naar deze tekst te kijken en vraagt ze of de initiatiefnemers een idee hebben wat voor effect dit kan hebben op omwonenden?

→ De initiatiefnemers geven aan dat het gaat om wat er met de tekst wordt bedoeld, maar dat in de tekst misschien iets wordt gesuggereerd dat zo kan worden geïnterpreteerd. Afsproken wordt dat de initiatiefnemers een tekstvoorstel hiervoor maken en dat voorafgaand aan plaatsing op onder andere de website ter afstemming voorleggen aan de omgevingsraad.

## **2. Stand van zaken**

De initiatiefnemers lichten kort toe dat er geen ontwikkelingen zijn rond het ingediende principeverzoek. Er wordt nog gewacht op een inhoudelijke reactie van het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Lochem.

Er wordt kort stilgestaan bij het concept van de landelijke normen die zijn gepubliceerd en waarop nu zienswijzen kunnen worden ingediend. De initiatiefnemers benadrukken dat dit concept-normen zijn. Er kunnen nu zienswijzen op worden ingediend – de initiatiefnemers verwachten dat er veel zienswijzen worden ingediend – waardoor deze normen nog (fors) kunnen veranderen. Daarom betwijfelen de initiatiefnemers of de nieuwe normen op 1 juli 2025 van kracht zijn zoals nu door de Rijksoverheid wordt aangegeven. Een omwonende uit in reactie daarop ook zijn twijfels of de nieuwe landelijke normen wel op 1 juli 2025 van kracht zijn.

Hoewel het concept-normen zijn die nog kunnen veranderen, hebben de initiatiefnemers wel gekeken wat het betekent voor het plan voor Windpark Papenslagweg als dit ook de definitieve normen worden. De conclusie is dat windmolens in het gebied mogelijk blijven. Daar hebben de initiatiefnemers op 25 oktober 2023 ook een nieuwsbrief over verstuurd.

1. Een omwonende vraagt of de nu voorgenomen afstandsnorm van twee keer de tiphoogte gevolgen heeft voor de hoogte van de windmolens van Windpark Papenslagweg?  
→ De initiatiefnemers geven aan dat dit gevolgen kan hebben, maar dat kan nu nog niet met zekerheid worden gezegd. Als deze afstandsnorm definitief wordt, zijn er meerdere knoppen om aan te draaien voor de initiatiefnemers. Dat kan onder andere zijn om uit te gaan van iets lagere windmolens, het verschuiven van de windmolenposities of mogelijk een windmolen minder plaatsen. Maar de initiatiefnemers benadrukken vooral dat de normen nog in concept zijn en dus nog niet van kracht zijn. Ook is dit – aanpassen van hoogtes, posities en/of aantallen windmolens – geen ongebruikelijk proces bij windparken. De uitkomsten van alle onderzoeken die moeten worden gedaan, kunnen er sowieso al toe leiden dat aanpassingen aan het plan nodig of wenselijk zijn. De nieuwe landelijke normen kunnen, als deze in werking zijn getreden, een extra factor zijn in dat proces.

## **3. Onderzoeken**

Het document met de onderzoeken wordt besproken. Het document wordt op het scherm gezet en wordt hoofdstuk voor hoofdstuk doorgenomen. Concrete verzoeken tot aanpassingen van het document worden in de kantlijn van het document gezet, zodat iedereen direct kan controleren of het zo goed staat genoteerd. Voor het overzicht van die verzochte aanpassingen wordt daarom

verwezen naar het document over de onderzoeken dat als bijlage aan dit verslag is toegevoegd. Hieronder worden vragen en opmerkingen van de omgevingsraad met reactie van de initiatiefnemers daarop opgenomen die bijvoorbeeld waren bedoeld ter verduidelijking of naar aanleiding van een voorgesteld onderzoek.

1. Bij het hoofdstuk Kerngegevens Windpark Papenslagweg wordt gevraagd of de beoogde posities uitgaan van de concept landelijke normen of van andere uitgangspunten? Daarbij wordt vooral gevraagd naar de gehanteerde afstand tot woningen.  
→ De initiatiefnemers geven aan dat de posities in het document zijn gebaseerd op de vooralsnog gebruikelijke vuistregels voor windmolens. Dat betekent onder andere een afstand van circa 400 meter tot woningen.
2. Een omwonende vraagt bij de bandbreedte voor afmetingen of er ook een minimale tiplaaagte kan worden gehanteerd. De laagste tiplaaagte is nu 50 meter, de hoogste 105 meter. Dat vindt hij een groot verschil. Leden van de omgevingsraad zeggen dat een lage tiplaaagte (hoe dicht komt het puntje van de wijk bij de grond?) een negatief effect heeft op ecologie en het effect (met name geluid) op de omgeving  
→ De initiatiefnemers moeten hier, zoals opgenomen in het document van de onderzoeken, over nadenken. Het punt dat een lagere tiplaaagte leidt tot meer effect op de omgeving, herkennen zij niet. Dat klinkt hen niet bekend. Effect op ecologie (denk aan vleermuizen en bepaalde vogelsoorten) is een mogelijkheid, maar dat blijkt volgens de initiatiefnemers dan uit het ecologisch onderzoek dat wordt uitgevoerd. De eerste reactie van de initiatiefnemers is dat eerst het ecologisch onderzoek moet worden uitgevoerd, bijvoorbeeld om zeker te weten dat er soorten zijn die op die tiplaaagtes vliegen en of dit effect heeft op die soorten. Aan de hand daarvan kan volgens de initiatiefnemers worden bepaald of en zo ja, wat er kan of moet worden aangepast qua tiplaaagte. Maar vanwege het uitdrukkelijke verzoek uit de omgevingsraad, zullen zij hierover nadenken en komen er op terug bij de omgevingsraad.
3. Gevraagd wordt waarom er wordt uitgegaan van een minimale rotordiameter van 150 meter terwijl het Rijk voor de nieuwe landelijke normen uitgaat van minimaal 170 meter?  
→ De initiatiefnemers kunnen nu nog geen specifiek type windmolen kiezen. Gebruikelijk bij windmolens is dat er daarom een bandbreedtevergunning wordt aangevraagd, met daarin de minimale en maximale afmetingen van de uiteindelijk te plaatsen windmolens. De initiatiefnemers zien op dit moment realistische types windmolens die een rotordiameter kleiner dan 170 meter hebben. Om de mogelijkheid te hebben in een later stadium ook een dergelijk type te kunnen kiezen, kiezen zij nu voor deze bandbreedte.
4. Een omwonende geeft aan verbaasd te zijn dat er kan worden gewerkt met een bandbreedtevergunning. Ze trekt de parallel met het bouwen van een woning. Ze weet uit ervaring dat dan alles tot in detail moet worden in de vergunning.  
→ De initiatiefnemers snappen deze opmerking, zeker in de vergelijking met een huis. Maar dit is een gevolg van de lange procedures voor windmolens. Tussen het verlenen van de vergunning en het onherroepelijk worden van de vergunning (dat is het moment dat de bouw kan beginnen), kan jaren zitten. Dat kan onder andere het gevolg zijn van beroepen die worden ingesteld tegen de vergunning bij de Raad van State. Als bij het moment van vergunningverlening al een specifiek type is bepaald, kan jaren later op het moment van bouw dat type al uit de markt zijn gehaald of kan er juist een beter type beschikbaar zijn dat dan niet kan worden geplaatst. In de vergunning van het windpark wordt daarom vastgelegd welke effecten (onder andere hoeveel geluid, slagschaduw, effect op ecologie, de kleur van de windmolens) op de omgeving maximaal mogen ontstaan. Ook de afmetingen (de voorgestelde bandbreedte in het document) worden opgenomen in de vergunning. Voorbeeld: de bovenkant van de bandbreedte is nu 280 meter tiplaaagte. Als dat in de

vergunning wordt opgenomen, kunnen er geen windmolens met 290 meter tiphoogte worden geplaatst. Na het kiezen van een bepaald type windmolen, moeten de initiatiefnemers alsnog met onderzoeken aantonen dat ook dat specifieke type voldoet aan de normen en andere voorwaarden die zijn vastgelegd in de vergunning. Die onderzoeken moeten dan worden gedeeld met de overheid die de vergunning heeft verleend zodat die dat kan controleren. In de onderzoeken die ten behoeve van de vergunning worden uitgevoerd, wordt daarom vaak uitgegaan van een zogeheten worst case-situatie: wat is de maximale situatie die kan ontstaan? Zo wordt ervoor gezorgd dat de uiteindelijke windmolens niet groter effect hebben dan uit de onderzoeken blijkt; het kan alleen gelijk of minder zijn. Dit is ook van belang vanwege de onderhandelingen met windmolenleveranciers. Die leveranciers zijn multinationals. Als zij weten dat alleen hun windmolen kan worden gebouwd in dit windpark, zal de betreffende leverancier de hoofdprijs vragen tegen wellicht ook slechtere voorwaarden dan in de situatie als verschillende leveranciers in concurrentie met elkaar zijn om een type windmolen voor dit windpark te leveren. Bij voorbaat kiezen voor één type verslechtert de onderhandelingspositie van initiatiefnemers en de mogelijkheid om het op dat moment best beschikbare type te kiezen.

5. Omwonenden zijn bezorgd dat de initiatiefnemers op deze manier kunnen beginnen met een windmolen op 150 meter ashoogte, maar gaandeweg een steeds grotere windmolen kunnen kiezen die bijvoorbeeld meer geluid maakt. En dat een maximale norm ervoor zorgt dat een stiller type windmolen niet hoeft te worden gekozen zolang aan de norm wordt voldaan, terwijl dit voor omwonenden juist wel wenselijk kan zijn. Omwonenden vragen zich af of er daarom niet op kan worden gestuurd om altijd de best beschikbare techniek te moeten kiezen, zoals een stillere windmolen?

Een omwonende geeft hierbij aan te voorzien dat, nadat een omgevingsvergunning is verleend waarbij nog zoveel variabelen zijn, er frictie ontstaat tussen een financieel belang van initiatiefnemers, eventueel goedkopere windmolens, en het belang van de omwonenden, stille (duurdere) windmolens, in het belang van welzijn en gezondheid. Dat gaat ergens schuren, zegt deze omwonende.

→ De initiatiefnemers nuanceren allereerst het beeld dat een grotere windmolen meer geluid maakt dan een kleinere. Dat verband is er niet. Verder adviseren de initiatiefnemers om dit eerder in het proces te adresseren, bij het bepalen van de norm voor geluid van dit windpark. En niet pas bij het kiezen van een bepaald type windmolen. Zeker als wordt gekozen voor locatie specifieke normen in plaats van gebruikmaken van de landelijke normen, is er de mogelijkheid om te onderzoeken of er een norm kan worden bepaald die de kans op hinder voor de omgeving verder beperkt. Het is bekend dat soms bij andere (ruimtelijke) ontwikkelingen als eis wordt opgenomen dat de best beschikbare techniek moet worden toegepast, zoals enkele leden van de omgevingsraad benoemen. Dat kan ook bij dit windpark gebeuren, maar volgens de initiatiefnemers is het beter om eerder in het proces te concentreren op een bepalen van een goede norm waaraan elke windmolen die uiteindelijk wordt gekozen moet voldoen.

6. Een omwonende vraagt bij het onderzoek naar geluid hoe alle factoren die staan genoemd worden gewogen?

→ De initiatiefnemers geven aan dat de uitgangspunten die staan genoemd allerlei data zijn die worden gebruikt voor het onderzoek. De uitkomst van het onderzoek is dan waar welke geluidsbelasting ontstaat (uiteenlopend van Lden 47 dB tot Lden 37 dB, zie het document over de onderzoeken). Die uitkomsten worden vervolgens gewogen, bijvoorbeeld bij het bepalen van een locatie specifieke norm.

7. Er wordt een zorg geuit dat er nog geen windmolens met 280 meter staan in Nederland en dat daardoor niet goed geluidsonderzoek kan worden gedaan.

- De initiatiefnemers geven aan dat deze windmolens er inderdaad nog niet zijn, maar dat er al wel steeds types zijn die daar in de buurt komen. Dat geeft een realistisch beeld voor de onderzoeken. Bovendien moeten voor het uiteindelijk gekozen type dus alsnog de benodigde onderzoeken worden uitgevoerd om aan te tonen dat ook dat type voldoet aan de normen en voorwaarden in de vergunning van het windpark.
8. Een omwonende vraagt wie het geluidsonderzoek uitvoert. Hij vindt dat dit door een gerenommeerde instantie moet worden gedaan, omdat hij anders vreest dat het niet zorgvuldig gebeurt en het zo wordt aangepast dat het altijd wel klopt. Hij betwijfelt sterk of het onderzoek wel zal deugen.
- De initiatiefnemers geven aan dat er nog geen bureau is gekozen dat het onderzoek uitvoert, dat volgt later. Maar er wordt alleen gebruikgemaakt van gerenommeerde bureaus, want het is ook in het belang van de initiatiefnemers dat dit onderzoek zorgvuldig wordt gedaan. Bovendien ligt het rekenmodel hiervoor vast in wetgeving, dat wordt dus voorgeschreven. De initiatiefnemers zullen bijtijds delen welk bureau het onderzoek uitvoert. Als het onderzoek is uitgevoerd, is het wat de initiatiefnemers betreft ook mogelijk dat de geluidsonderzoeker in een bijeenkomst van de omgevingsraad aanwezig is om vragen van de omgevingsraad te beantwoorden.
9. Een omwonende uit zijn zorg dat omwonenden veel hinder van de geluidsoverlast zullen hebben. Daar is hij van overtuigd.
- De initiatiefnemers hebben begrip voor zijn zorg en stellen voor dit goed te bespreken als het geluidsonderzoek is uitgevoerd en er resultaten zijn om te bespreken.
10. Een omwonende vraagt of ook het geluid in de nacht wordt meegenomen?
- De initiatiefnemers bevestigen dit. De dosismaat  $L_{den}$  geldt het gehele etmaal en de dosismaat  $L_{night}$  geldt specifiek voor de nacht.
11. Een omwonende geeft aan dat er visualisaties kunnen worden gemaakt van de slagschaduw, zodat omwonenden beter weten wat zij kunnen verwachten. Zij vraagt of hiermee iets kan worden gedaan.
- De initiatiefnemers bekennen dat zij deze visualisaties niet kennen. Gevraagd wordt of deze omwonende hier informatie over kan delen, zodat de initiatiefnemers kunnen bekijken of zij hier iets mee kunnen doen.
12. Een omwonende wil graag meer weten over de stilstandsvoorziening, hoe dit werkt en wat dit voor apparatuur is.
- De initiatiefnemers zeggen toe informatie op te zoeken. Zij kennen bijvoorbeeld het Northee-systeem, een vrij geavanceerde stilstandsvoorziening. Zij zoeken of daar informatie over te vinden is en zullen dat dan delen.
13. De initiatiefnemers leggen uit dat de stilstandsvoorziening bijhoudt hoeveel slagschaduw bijvoorbeeld een woning heeft ontvangen en de windmolen(s) stilzet als de hoeveelheid is bereikt die maximaal bij een woning mag ontstaan. Een omwonende vraagt daarop of deze gegevens (hoeveel slagschaduw heeft een woning reeds gehad?) kunnen worden gedeeld met omwonenden als het windpark er staat?
- Volgens de initiatiefnemers zijn deze data beschikbaar, maar is het nu niet geregeld dat bijvoorbeeld omwonenden dit zelf online kunnen inzien. Wel is er bij Pure Energie ervaring bij een ander windpark dat op verzoek van enkele omwonenden deze gegevens zijn gedeeld. Wat de initiatiefnemers betreft is dit een goed punt om iets later in het proces afspraken over te maken met de omgevingsraad.

14. Een omwonende schetst de situaties dat grote lindes tussen een woning en de windmolens staan waardoor de lindes voorkomen dat er slagschaduw ontstaat bij de woning. Wordt er rekening gehouden met deze bomen en is er dan het risico dat als de bomen worden verwijderd, er alsnog te veel slagschaduw ontstaat bij deze woning?
- ➔ De initiatiefnemers lichten toe dat obstakels tussen de woning en windmolens niet meetellen in het onderzoek. Er wordt vanuit gegaan dat er geen obstakels tussen staan die slagschaduw kunnen voorkomen en daar wordt de stilstandsvoorziening op ingericht. Dus als de bomen dan worden verwijderd in dit voorbeeld, ontstaat er niet meer slagschaduw dan in de vergunning is vastgelegd dat er mag ontstaan.

In reactie op een andere omwonende lichten de initiatiefnemers toe dat elke gevelmuur van een woning waar slagschaduw kan ontstaan, wordt meegenomen in het onderzoek en de stilstandsvoorziening. Ook wordt er dan vanuit gegaan dat de gevel voor het overgrote deel bestaat uit glas, want slagschaduw is hinderlijk als het over een raam heengaat en binnen is te zien. Er zit dus een zekere overdrijving (worst case) in het slagschaduwonderzoek.

Doordat het inmiddels 21.15 uur is, wordt besloten verdere bespreking van het document in een volgende bijeenkomst voor te zetten. Op verzoek van een omwonende die planschade een belangrijk onderwerp vindt, wordt dan begonnen met het thema planschade.

#### **4. Vervolgstappen**

De initiatiefnemers staan kort stil bij de vervolgstappen die in de presentatie staan genoemd. Die zijn grotendeels momenteel niet aan de orde, omdat eerst het document met de onderzoeken verder moet worden besproken. Alleen het wachten op een inhoudelijke reactie op het principeverzoek is op dit moment actueel.

#### **5. Volgende bijeenkomst(en)**

Afgesproken wordt op 30 november om 19.30 uur een volgende bijeenkomst te hebben en dan het document verder te bespreken. Deze bijeenkomst heeft wederom plaats in kulturhus 't Kruispunt in Laren. Eén omwonende moet nog in zijn agenda controleren of hij 30 november kan, daar komt hij bij de initiatiefnemers op terug.

#### **6. Rondvraag**

Er zijn verder geen vragen voor de rondvraag.

#### **7. Afsluiting**

Hiermee wordt de bijeenkomst afgesloten.